

ВИКОРИСТАННЯ І ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мамалюк О.А., асистент
Миколаївський державний аграрний університет

Розглянуто екологічний стан земельних ресурсів, проаналізовано існуючу систему охорони ґрунтів та висвітлені основні завдання реалізації заходів з охорони земель на рівні регіону.

Постановка проблеми. Нинішній стан земельних ресурсів України викликає стурбованість у наукових та природоохоронних колах. Реалізація стратегії перебудови та модернізації економіки держави вимагає перегляду існуючої парадигми землекористування, а також регіональної організації виробничих сил та запровадження науково-технічної і інноваційної системи землекористування. Обґрунтування і запровадження такої системи є надзвичайно важливою еколого-економічною проблемою, що має вирішуватись на основі збалансованого поєднання інтенсифікації використання земель та їх охорони. При цьому важливо правильно з'ясувати основні завдання відновлення, раціонального використання та охорони земель.

Аналіз останніх досліджень. Цій науковій проблемі значну увагу приділяли такі провідні вчені і фахівці як С.О. Осипчук, А.М.Третяк, В. Друга, А.Я. Сохнич, В.М. Кривов, О.П. Канащ, Д.С. Добряк, В.В. Горлачук та багато інших. Проте окремі питання щодо забезпечення ощадливого та екологічно безпечного землекористування в сучасних умовах господарювання недостатньо вивчені й вимагають ґрунтового дослідження.

Постановка завдання. Метою даної публікації є аналіз системи відновлення та охорони земельних ресурсів на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Існуючий стан використання земельних ресурсів Миколаївської області не повною мірою відповідає вимогам охорони, оскільки в результаті інтенсивного використання порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень та земель водного фонду. Як наслідок – розораність сільськогосподарських угідь в розрізі районів області коливається від 60 до 85 відсотків. За площею та біопродуктивним потенціалом земельного фонду Миколаївська область є однією з провідних областей України. Земельний фонд області станом на 1.01.2007 року становив 2458,6 тис. га, з них 2010,4 тис. га або 81,8% займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння земель [1]. Це негативно впливає на стійкість агроландшафту, призводить до прогресуючої деградації земель, створює загрозу екологічній безпеці області.

Через ерозійні процеси площа ярів перевищує 7,1 тис.га, а площа деградованих та малопродуктивних земель становить 295,5 тис. га.

В області на схилах в 1-20 розміщено 25,4% орних земель, на схилах в 2-30 – 9,9%, на схилах в 3-50 – 5,5% і на схилах більше 50 – 1,3%. Як свідчать наведені дані, майже половина (42,1%) орних земель знаходяться на ерозійно небезпечних площах, у результаті чого середньорічний змив в області становить 13,3 т/га [2]. Отже, інтенсивне сільськогосподарське використання земель призводить до зниження родючості ґрунту через їх переущільнення, втрату грудко-зернистої структури, водопроникності та аераційної здатності з усіма екологічними наслідками.

Як свідчать агрохімічні обстеження ґрунтів області, що проводяться один раз на 5 років Миколаївським обласним державним проектно-технологічним центром охорони родючості ґрунту і якості продукції „Облдержродючість”, значно погіршилися якісні показники їх родючості. Вміст гумусу в ґрунтах зменшився на 0,3% і становить в середньому по області 3,2%. Найбільший вміст гумусу у ґрунтах Врадіївського (5,3%), Кривоозерського (4,9%), Доманівського (4,6%), Первомайського (4,5%), Арбузинського (4,5%) районів, найменший у ґрунтах Очаківського (2,6%), Жовтневого (2,8%), Березанського (3,1%), Снігурівського (3,2%) районів. Щорічні втрати родючого шару ґрунту становлять 13,5 млн. т, вони призводять до втрат 0,5 млн. т гумусу, 269,2 т рухомого азоту, 1009,5 т рухомого фосфору, 2019 т обмінного калію, що дорівнює 10498,0 тис. т органічних добрив, а в перекладі на туки – 9996 ц мінеральних добрив. До того ж в останні роки внесення органічних добрив скоротилося з 7-8 до 0,5 т/га, а мінеральних – майже в 20 разів [1,2]. За такої тенденції до зниження вмісту гумусу ґрунти області протягом дуже короткого проміжку часу можуть зазнати катастрофічних змін. Тому усі землі потребують захисту та охорони від негативних процесів, забруднення і погіршення екологічного стану.

Запровадження системи охорони земель передбачено статтями 162-164 Земельного кодексу України. На розвиток Земельного кодексу Верховною Радою України прийнято понад 20 законів, які регулюють питання використання та охорони земель, зокрема «Про охорону земель», «Про землеустрій», «Про державний контроль за використанням і охороною земель», «Про особисте селянське господарство», «Про фермерське господарство», «Про оренду землі», «Про державну експертизу землепорядної документації», «Про екологічний аудит», «Про меліорацію земель», «Про стандартизацію» та ін. [3]

Охорона земель – це система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення [4].

Ключові питання щодо забезпечення ощадливого та екологічно безпечного землекористування регламентуються Законом України «Про охорону земель», у якому визначено:

- основні напрями охорони та екологічного захисту земель;
- компетенцію органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері охорони земель;
- обов'язки фізичних і юридичних осіб у сфері охорони та раціонального використання земельних ресурсів;
- нормативи в галузі охорони земель;
- порядок фінансування заходів щодо охорони та раціонального використання земельних ресурсів;
- види стимулювання заходів щодо охорони та екологічно безпечного використання земель і підвищення родючості ґрунтів;
- відповідальність за порушення законодавства про охорону земель;
- основні напрями міжнародного співробітництва у сфері охорони земель[5].

На сьогодні в області майже відсутнє відтворення родючості ґрунтів землекористувачами незалежно від форм власності. Практично не формуються методологія, критерії, нормативи та принципи ґрунтоохоронного впорядкування сучасних агроландшафтів, а також правових, економічних і соціальних передумов збереження та відтворення родючості ґрунтів.

На нашу думку, серед заходів, спрямованих на охорону земель і відтворення родючості ґрунтів, значну роль відіграють організаційні заходи, оскільки не потребують великих додаткових затрат. Це нові принципові підходи до організації сучасного землекористування, які б забезпечили переведення його на екологічнобезпечний, ґрунто- і природозберігаючий шлях розвитку, формування й функціонування стійких і сталих агроландшафтів. Такі завдання найбільш ефективно вирішуються завдяки впровадженню екологічноландшафтної системи землеробства з контурною організацією території.

Принциповими заходами, що здійснюються у процесі впровадження цієї системи, є оптимізація структури угідь шляхом вилучення з інтенсивного обробітку деградованих і малопродуктивних земель, крутосхилів, ерозійно небезпечних ділянок з метою їх залуження, заліснення чи істотного поліпшення за період тимчасової консервації з подальшим поверненням до складу орних земель. В організаційному та правовому плані виконання цих робіт нині значно ускладнене тим, що у переважній більшості сільськогосподарських підприємств ці землі розпайовано та передано у власність громадянам.

Підвищити зацікавленість власників землі та землекористувачів у збереженні та відтворенні родючості ґрунтів можливо лише при застосуванні принципу економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель, впровадженні механізму відшкодування державою недоотриманого прибутку на орних землях, що знаходяться у стані тимчасової консервації.

У ході земельної реформи поглиблення процесів між використанням і охороною земель загострюються економічні та екологічні суперечності, пов'язані, перш за все, з фінансуванням ґрунтоохоронних заходів [6].

Головним джерелом фінансування заходів з охорони земель в області є кошти, які надходять від підприємств і організацій у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва. Важливим на сучасному етапі стає залучення коштів землевласників і землекористувачів на проведення робіт з раціонального використання та охорони земель. За попередніми розрахунками витрати на реалізацію заходів з відновлення, раціонального використання та охорони земельних ресурсів в Миколаївській області на період 2007-2010 роки становитимуть 54790,1 тис. гривень, у тому числі з Державного бюджету – 23636,9 тис. гривень, з місцевих бюджетів – 2335,0 тис. гривень та за рахунок коштів, що надходять від втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, які підлягають відшкодуванню, - 14091,0 тис. гривень, за рахунок коштів землекористувачів – 14727,2 тис. гривень [2].

На наш погляд, найважливішими завданнями реалізації заходів з охорони земель в області мають бути:

- забезпечення раціонального, ґрунтозахисного та екологічнобезпечного землекористування в інтересах ефективного і сталого соціально-економічного розвитку, насамперед агропромислового комплексу;

- комплексний науково обґрунтований підхід до процесів використання, збереження та відтворення родючості сільськогосподарських угідь, здійснення збалансованих землемеліоративних і землеохоронних заходів з урахуванням особливостей природо-кліматичних зон;

- формування в усіх землеробських районах високопродуктивних, ерозійно стійких та еколого безпечних агроландшафтів, які б мали належні рівні саморегуляції і були збалансовані з довкіллям завдяки оптимальним співвідношенням між різними елементами природного середовища та його основними екосистемами (лісовими, водними тощо);

- удосконалення структури сільськогосподарських угідь і посівів вирощуваних культур у напрямі істотного зменшення негативних антропогенних навантажень на навколишнє природне середовище та підвищення його відновлювального й асиміляційного потенціалів, а також з метою економії всіх виробничих ресурсів;

- проведення комплексного землевпорядкування та раціоналізації землекористування.

Висновки. Використання та охорона земельних ресурсів області нині має економічно неприродний, руйнівний характер і здійснюється переважно без чітко окресленого еколого-економічного та соціального обґрунтування. Все це потребує розробки та реалізації нової еколого-економічної політики з виділенням соціальних і екологічних пріоритетів, введення еколого-економічних методів управління виробничо-господарською діяльністю й землекористування. Водночас реформування земельних відносин, зміна форм власності й господарювання поки що не призвели до поліпшення використання й захисту земель від деградації і виснаження. На нашу думку, ці питання вимагають системного державного регулювання, що передбачено законодавчими актами [3], які регламентують питання використання та охорони

земель. Тому важливо вдосконалювати систему охорони земель, що відповідає міжнародним зобов'язанням нашої держави, пов'язані з реалізацією відповідних рішень конференцій ООН щодо стратегії сталого розвитку.

Література:

1. Довкілля Миколаївщини: 2006 рік. Стат. збірник / За ред. З.А. Лук'яненко. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2007.- 158 с.
2. Рішення Миколаївської обласної ради від 16 березня 2007 року № 4 Програма розвитку земельних відносин у Миколаївській області на 2007 – 2010 роки.// Рідне Прибужжя.– 2007. – 14 квітня.
3. Про землю: Збірник законів і законодавчих актів України. – К.: ПП „ІГВІНІ ”, 2005. – 200 с.
4. Земельний Кодекс України від 25.10.2001 р., № 2768- III // Відом. Верховн. Ради України (ВВР). – 2002. - №3 - 27с.
5. Осипчук С. Про охорону земель в Україні // Землевпорядний вісник. – 2006. - № 2.
6. Голик В. Форми власності змінились, а де ж ефективні господарники? // Землевпорядний вісник. – 2007. - № 2.

УДК 338.439.5

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

Мокляк М.В., аспірант

Полтавська державна аграрна академія

Розглянуто теоретичні аспекти формування та функціонування продовольчого ринку регіону, визначені особливості впливу цього ринку на продовольчу безпеку країни. Запропоновано шляхи удосконалення концепції розвитку регіонального ринку продовольства.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Трансформаційні процеси в економіці нашої країни, її інтеграція у світовий економічний простір обумовлюють необхідність пошуку і впровадження нових наукових підходів, пов'язаних з розвитком регіональних продовольчих ринків та їх просторовою організацією в умовах ринку. Серед актуальних економічних проблем особливої гостроти набуває формування та становлення регіональних продовольчих ринків і ефективність їх функціонування, забезпечення населення якісними продовольчими товарами вітчизняного виробництва, вдосконалення структури і динаміки споживання продуктів харчування населенням. Вирішення цих проблем вимагає врахування фактору регіоналізації, що охоплює місцеві ресурсні можливості, диференціацію доходів населення і є рушійною силою підвищення дієвості господарських систем регіонів.